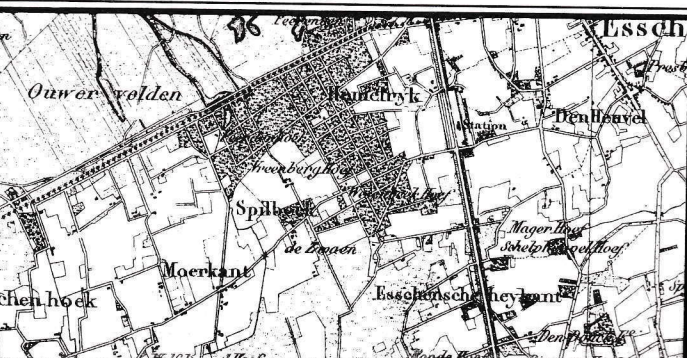

Wouw in de Tweede Wereldoorlog

Verzetsman in oorlogstijd

Peet van Tiggelen was in de oorlog actief in het verzet. Toen de oorlog uitbrak was hij achttien jaar. Op 16 november 1994 vertelde hij in de ouderensociëteit van de Geerhoek zijn ervaringen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Peet van Tiggelen was ook voorzitter van de werkgroep die in oktober 1994 de ontvangst van de geallieerden voorbereidde.

Peet van Tiggelen begint zijn verhaal met het stellen van een vraag:
"Waarom de Tweede Wereldoorlog?"

"Voor mij is die vraag eenvoudig te beantwoorden. Ik heb de crisisjaren meegemaakt. De dertiger jaren waren niet best. Er wordt wel eens gesproken over 'de goede oude tijd', maar die heeft nooit bestaan. Het waren de slechtste jaren die ik ooit meegemaakt heb. Er heerste een enorme werkloosheid. Er was armoede van hier tot ginder en dat niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland. Daardoor ontstond onder andere het Nationaal Socialisme. Als we nagaan dat er in 1939 zo'n 6000 mensen in Wouw woonden, waarvan er ruim 300 aan de 'steun' waren, dan zegt dat al wat. Ze stonden met 300 man in de rij. Dat waren dus 300 gezinnen die aan armoede waren. Met 12 gulden en een dubbeltje gingen ze naar huis en daar moesten dan vaak man, vrouw en kinderen van leven. Dat gezin moest daar de hele week mee rond komen."

De gemeente Wouw liet bij de sociale dienst dozen boter komen. De pakjes boter werden dan voor 11 cent verkocht. Er werd ook vis verkocht voor een dubbeltje per kilo. Dat was dan de goedkoopste vis

4

die de gemeente Wouw kon krijgen. Vlees werd in bussen ingekocht en verkocht. Volgens Peet van Tiggelen was het een hele, hele slechte tijd.

"Dat kon zo niet door blijven gaan, daar moest iets gebeuren. Dat was, volgens mij, de aanleiding tot de oorlog.

En ik vraag me soms wel eens af waar zijn we nu weer mee bezig. We zijn nu weer op de teruggang, daar ben ik vast van overtuigd. Als ik zie hoe nou met de sociale wetgeving wordt omgesprongen. Hoe mensen in de WAO nu naar de bijstand moeten. Als dit soort dingen gebeuren, zijn we rijp voor oorlog. Dat is voor mij een mogelijke aanleiding voor een nieuwe oorlog."

Bij de gemeente

Peet van Tiggelen werd op 22 oktober 1921 geboren en hij was achttien toen de oorlog uitbrak. In 1938 kwam hij van de middelbare school en er was voor niemand werk. Ook niet voor hem. Hij had het geluk dat ze thuis maar met twee kinderen waren. Vader Rom vond dat hij maar door moest leren en daarom begon hij aan cursus boekhouden bij Van Geel in de Vincentiusstraat in Roosendaal. Dat kostte toen f 1,50 per week. Na twee jaar haalde hij zijn diploma, maar hij kon nog niet aan de gang.

"Ik zat al zo'n twee jaar zonder werk. Toen op 29 augustus 1939 de klokken overal begonnen te luiden. De mobilisatie was uitgebroken. Ik zei toen nog: "Gelukkig, misschien is er nu wel werk voor mij." Oud-secretaris Jos Verpaalen kwam bij mij. Ik kon volontair op gemeentehuis worden. Dat betekende voor niks komen werken. In het onderwijs waren ook volontairs. Die mochten een hele dag voor de klas, maar kregen niets. Ze moesten zelfs hun eigen potlood meebrengen. Maar ik kon op het gemeentehuis komen en ze hadden daar

medelijden, want ik kreeg 100 gulden per jaar, bijna negen gulden in de maand."

Verzetsman

Sjaak van Wezel zat ook op het gemeentehuis. Hij zat bij het verzet, hij sleurde Peet van Tiggelen er min of meer bij. Peet zegt zelf dat hij niet meer was dan één van de werkmannetjes.

"Het was niet iets wat je uit principe deed of uit overtuiging. Ik was toen een jonge kerel en belust op sensatie. Ik wilde iets anders doen dan een andere. Iets doen wat niet mocht. In de beginjaren van de oorlog was het nog rustig. Pas in 1941 begon het ondergronds werk in Wouw. Sjaak van Wezel was de commandant in Wouw. Ik was zijn rechterhand. Ik moest de boodschappen doen. Spullen wegbrengen naar Roosendaal en Bergen op Zoom. Ik was in die tijd de koerier. Namen kwamen weinig boven tafel. Ik heb in de loop van de oorlog zoveel contacten gehad in Bergen op Zoom met mensen die mij nooit gekend hebben. De families Juten en Arnouts kenden mij alleen als het koeriertje uit Wouw. In verband met het gevaar werden er geen namen genoemd."

De hoofdzaak van het werk van de ondergrondse bestond in de eerste jaren van de oorlog uit het helpen van mensen die ondergedoken waren. Studenten die naar Duitsland moesten, mensen die iets gedaan hadden dat in de ogen van de Duitsers niet door de beugel kon, beroepsmilitairen die zich niet als krijgsgevangene gemeld hadden. Dat soort mensen dook onder.

"Ik kan veel adressen noemen. De voornaamste plaatsen waren Geert van Agtmaal in de Spellestraat, Arjaan Backx van de Boomhoeve, de families Van Bavel en

Franken op Moerstraten, Ko Jonkers op de Pin. Een man moet ik speciaal noemen en dat is Piet Maas. Hij woonde net voor de spoorwegovergang in de Plantagebaan en kwam oorspronkelijk uit de Doeldreef.

Hij woonde daar en was getrouwd met een schitterend schoon vrouwke uit de Horendonk. Hij had geen kinderen, maar Piet Maas had TBC. Hij lag in de tuin in een klein houten huisje. Iedereen was beducht om op het erf te komen. Er kwam daar geen enkele Duitser. Als er gezegd werd dat iemand TBC had, dan waren ze bang. Toen was dat nog heel besmettelijk. Ik ben veel bij Piet Maas gekomen, dat was de veilige plaats om mensen onder te laten duiken."

Er zaten daar verschillende onderduikers. Peet van Tiggelen noemt het de 'gevaarlijke mannen'. Mannen die op de aanplakbiljetten van de Duitsers stonden, zoals Kees Bals en Jac. Vilvoeien. Het was ook het adres waar ze gestolen bonkaarten sorteerden. Voor mensen die ondergedoken waren, kregen ze natuurlijk geen bonkaarten. Ze moesten wel in leven gehouden worden. Peet van Tiggelen heeft het meege- maakt dat 35 onderduikers moesten worden voorzien van bonkaarten.

Piloot

Piet was niet bang van gevaar. Hij zei op een keer dat ze hem een groot plezier konden doen door eens een Engelse piloot te brengen. Maar die zijn niet uit voorraad leverbaar.

Tot die keer toen in de Zeezuiper tussen Wouw en Bergen op Zoom een vliegtuig neergeschoten werd. Een van de piloten kwijt. De andere werd gepakt bij bakker Blanche van Bulk op Heerle. Die andere werd gevonden door de verzetsmensen uit Wouw en die werd naar Piet Maas gebracht. Hij kreeg daar burgerkleden en Piet Maas wilde hem een tijdje bij zich houden. Maar de man wilde 's nachts nog weg. Hij moest zich in Antwerpen op een bepaald adres melden en is nog dezelfde nacht rond vier uur vertrokken.

"Dat was de 'hobby' van Piet Maas, hij wilde de gevaarlijkste mensen verbergen. Piet Maas was voor mij een held. Hij is vlak na de oorlog dood gegaan, maar hij heeft ondanks zijn ziekte heel veel goeds gedaan. Ik ben geen held, ik deed het alleen omdat het leuk was en het niet mocht."

Joden

Vaak werden de verzetsmensen in Wouw geconfronteerd met gevaarlijke en onverwachte problemen. Zo kreeg de groep eens onverwacht Joden op hun dak. Dat kwam zo:

"In de Plantage deden ze veel hout uit. Dat ging naar de mijnen, zeiden ze in het begin van de oorlog. Of het waar is, weet ik niet."

Pol Dekkers van hotel Dekkers in Wouwse Plantage had door dat transport van hout relaties in Amsterdam. Op een dag komt hij zeggen dat hij een man, een vrouw en hun dochter, drie Joden, heeft die ondergebracht moeten worden."

Het liefst moesten die in Wouwse Plantage ondergebracht worden tot ze op transport konden. Ik heb met Ko Jonkers gepraat en hem gezegd dat het heel gevaarlijk was en dat hij tegen de muur zou gaan als het ontdekt werd. "Laat maar komen", zei Ko."

Daarna moest het gezin nog op transport. In Putte moesten ze de grens over en daarbij dwars door de Duitse controlelinies bij Ossendrecht. Nu had Piet van der Heijden, van de gebroeders van der Heijden, nog een vrachtwagen. Die reden met een gasgenerator. Achterop stond een grote installatie waar ze hout in deden. Die vrachtauto mochten ze houden omdat die voor de organisatie "Todt" hout vervoerden. Peet van Tiggelen wist Piet van der Heijden zo ver te krijgen dat hij het deed. Op de vrachtwagen werd een hoop met rommel geladen en onder wat

dekens kwamen die drie mensen. Hij reed dwars door alle linies, leverde hen in het donker in Putte af en kwam terug.

"Die Joden moesten hun weg zoeken en zich in Antwerpen op een bepaald adres melden. Ze zijn daar ook aangekomen. Dat gebeurde in 1943 en enkele jaren hoorde niemand iets van hen tot op 23 juni 1947 Piet van der Heijden een brief van J. Rottenberg kreeg. Die schreef: "Het is nu al vijf jaar geleden dat U mijn vrouw, mijn dochter en mij met de vrachtwagen naar Putte gebracht hebt. Waardoor wij in staat waren onze vlucht naar Zwitserland te ondernemen. Onnodig te zeggen welke grote dienst U ons hiermede bewezen hebt en waarvoor wij U zeer erkentelijk en dankbaar zijn. Uw naam en adres heb ik nu pas van Pol Dekkers gekregen en daarom heb ik niet eerder kunnen schrijven."

Voor de rechtbank

In 1941 gebeurde er iets dat Peet van Tiggelen nog jaren zou heugen. Hij zat toen nog op het gemeentehuis bij de sociale dienst en nog niet op het distributiekantoor.

"Bij de oude openbare school in de Bergsestraat hingen aanplakbiljetten met teksten als: 'Meld U bij de SS' en 'Meld U voor het Oostfront'. Jan Vriens was toen chef van sociale zaken. In overleg met hem en Sjaak van Wezel besloten we om al die platen er af te trekken en weg te gooien.

Dat werd onmiddellijk doorgegeven aan de Duitsers en we kregen te horen dat we daar wel meer van zouden horen. Enkele maanden nadien kregen we een oproep en we moesten met vier man voorkomen bij Sicherheitspolizei die in de Militaire Academie in Breda zat: Bae-

tens, de veldwachter, burgemeester Termeer, Jan Vriens en ikzelf."

Met vieren gingen ze met de bus en de trein naar Breda. De mensen van Wouw zeiden al: "Die zien we nooit meer terug", toen wij vertrokken. Ze waren allemaal verschrikkelijk zenuwachtig. Jan Vriens vooral, hij geraakte er bijna helemaal van overstuurd. Baetens was ook al zo'n zenuwachtige mens. Maar burgemeester Termeer bleef heel kalm. Hij was alleen, niet getrouwd en liet geen gezin achter en voor Peet van Tiggelen gold hetzelfde. Hij was toen een kerel van een en twintig jaar en hij vond het eigenlijk hartstikke leuk om eens voor te moeten komen.

"Wij komen daar aan bij de Militaire Academie. Een gracht er rond, een brug er over en er staan twee schildwachten op de brug. Op de binnenplaats was een torentje met een trapje. Dat moesten we op en daar moesten we op een witte bank gaan zitten. Ze wisten meteen wie we waren. "Ha, die Herrn von Wouw", zei de Mof. Met z'n vieren zaten we op een rij en er werd geen woord gezegd, net als na een voetbalwedstrijd die je verloren hebt."

Toen kwam een Duitser met schild om. Peet van Tiggelen moest als eerste komen. De Duitser ging achter een typemachine zitten en begon te typen en vroeg niets. Toen hij een heel blad vol getypt had zei hij 'Zeichnen'. Peet vroeg of hij mocht lezen wat er stond. Maar de Duitsers zei nogmaals 'zeichnen' en wilde met een flinke klap zijn woorden kracht bijzetten. Peet bedacht zich toen niet langer en zette een streep onder de verklaring en zei dat dit zijn handtekening was.

"Ik kreeg toen te horen dat ik vier of vijf maanden opgesloten zou worden, omdat ik tegen de Wehrmacht verzet had gepleegd en me schuldig had gemaakt aan

sabotage. Ik sputterde tegen en wilde weten waarmee dat dan gebeurd was. En of ik die verklaring mocht lezen. Dat mocht niet, want wat hij op papier gezet had, was de waarheid. Ik moest toen naar de binnenplaats en daar wachten, terwijl de volgende binnen werd geroepen.

Wij hadden tevoren al afgesproken in de trein, dat, als we verhoord werden en we moesten de bak in, we er vandoor zouden gaan als we de kans kregen. We zouden elkaar dan na afloop in het Oranjehotel ontmoeten."

Peet ging buiten op een bank zitten. Steeds kwamen er overvalwagens aanrijden en hij kreeg het Spaans benauwd. Hij dacht maar aan één ding en dat was weg zien te komen.

Hij wandelde op zijn gemak naar de brug, ging over de leuning staan kijken en gooide steentjes in het water. En zo schuifelde hij langzaam naar de overkant en omdat de wachten toch niet wisten wat er binnen afgesproken was, legden die hem geen strobreed in de weg. Later die dag keerden ze terug naar Wouw.

"Het heeft wel een maand of zes geduurd voor er iets gebeurde. Ik had alvast een onderduikadres. Ik moest naar Piet de Heus en die woonde in Oud-Beijerland aan de dijk. Als er iets op zou doen moest ik onmiddellijk vertrekken. Enkele maanden later werd burgemeester Termeer opgepakt. Die heeft twee jaar in het gijzelaarskamp in Sint-Michielsgestel gezeten. Die moest boeten voor ons allemaal, want wij werden met rust gelaten."

NSB-burgemeester

Toen trad Polydor de Jong als NSB-burgemeester aan. Op de hoek van de straat werden door de NSB'ers allerlei liedjes gezongen. Sjaak van Wezel riep zijn mannen bij elkaar en zei dat het nu een gevaarlijke tijd zou worden, maar dat ze vol zouden houden. Samen met Peet van

Tiggelen vroeg hij om een onderhoud. Van Tiggelen zat toen net op het distributiekantoor.

"Daar hebben we opening van zaken gegeven. We hebben alles aan Pol de Jong uiteengezet. En hem de wacht aangezegd. "Als er iets met ons gebeurt of staat te gebeuren, dan krijgen we van jou een seintje, zo niet dan sterf je dezelfde dag nog," werd hem onder de neus gewreven.

Dat was nogal wat, maar hij heeft het eerlijk beloofd. Hij heeft ons geen strobreed in de weg gelegd. Er zijn wel gevaren genoeg geweest en we zijn wel eens op de loop geweest, maar hij wist wat hem te doen stond."

Koeriersdiensten

Voor de verzetsmensen kwam er steeds meer werk. Er moesten steeds meer contacten met Bergen op Zoom en Roosendaal onderhouden worden. En niets mocht over de post, alles moest per koerier. De meeste mensen waren hun fiets al kwijt, maar Peet van Tiggelen had een fiets van de gemeente. Aan het eind van de oorlog reed hij met twee volle banden, maar hij deed goed dienst. In die tijd reed hij zeker twee keer per week naar Bergen op Zoom, naar Juten die toen op Noordsingel 1 woonde. Hij was de districtscommandant van West-Brabant. Ook bij de familie Arnouts achter de Joorekerk kwam Van Tiggelen regelmatig.

"Ik heb dikwijls veel dingen bij me gehad die me de kop hadden kunnen kosten. Vaak waren het pamfletten. Die zaten achter op de bagagedrager van de fiets. Ik had altijd een revolver bij voor het geval dat... Ik heb hem maar één keer hoeven te gebruiken en dat was alleen om iemand schrik aan te jagen."

Een keer is Peet van Tiggelen erg goed weggekomen. Hij moest toen weer naar Juten in Bergen op Zoom en had zo'n voorgevoel dat er iets stond te gebeuren. Hij had een brief bij zich uit Roosendaal en hij reed eerst naar Arnouts. Daar kreeg hij te horen dat hij beslist niet naar Juten moest rijden, want iedereen die daar aanbelde werd opgepakt. Peet van Tiggelen lag in die tijd ook altijd gewapend in bed. Altijd had hij onder zijn kussen een revolver liggen.

"Eigenlijk was dat gevaarlijk, want als ik tijdens een razzia had geschoten, dan zouden ze misschien de hele familie uitgeroeid hebben."

Moffenmeiden

In die tijd had Peet van Tiggelen nog verkering met zijn tegenwoordige vrouw, een zuster van de vrouw van Leo van Ginderen, die in Heerle woonde. Hij ging dan te voet door de Doelen naar dat dorp.

De onderduikers die links en rechts zaten, moesten natuurlijk 'gelucht' worden en dat gebeurde altijd 's avonds. Meestal gewoon bij het onderduikadres. Maar Kees Bals en Jac. Vilvoeien wilden wel eens wat verder op stap. Die waren zo brutaal en voor geen hel of duivel bang, want het waren tenslotte mariniers. Ze wandelden met Peet van Tiggelen mee door de Doelen, nadat ze hem eerst beloofd hadden om aan het eind van de Doelen terug te gaan.

"Onderweg hadden die mannen 'leut' natuurlijk. Ze vroegen: 'Heb je een revolver bij. Dan gaan we wat schieten.' Nou dat wilde ik natuurlijk niet. Toen zagen ze een aantal meiden lopen en ze wilden weten waar die meiden vandaan kwamen en wat die gingen doen. Het waren moffenmeiden uit Vlaardingse wist ik te vertellen en die gingen naar de pastorie op Heerle en naar andere adressen waar Duitsers ingekwartierd zaten. 'Dan zullen we er eens een paar van pakken,' zei Kees Bals, maar ik kon hem overtuigen dat dat te gevaarlijk was. Bij kapper Van Eekelen in Heerle zijn ze teruggedraaid. Die mensen werden steeds

geruster en gevaarlijker in de onderduikersperiode. Op een bepaald moment liepen en zaten ze overdag ook al buiten."

Distributiekantoor

Op het gemeentehuis voelde Peet van Tiggelen zich niet helemaal thuis. Hij zat er allemaal tussen ouderen. Jac. van Wezel zei dat hij iets anders moest gaan doen.

"Je moet op de distributie gaan zitten. Wij moeten iedere maand voor 35 mensen bonnen zien te 'jatten', want die moeten we in leven houden.

Ik zeg da's goed, da's een leuk baantje. Ik kon toen inderdaad bij de distributie komen. We speelden dat weghalen op een slimme manier.

Mensen die naar Duitsland moesten, moesten de bonkaarten inleveren. Kees Timmermans was hoofd distributie, maar hij was wel heel bang. Die ingeleverde bonkaarten zaten in een envelop en ik knipte daar steeds bonnen af. Nr 72 voor brood, nr. 73 voor vlees en zo verder.

Die afgeknipte bonnen werden verzameld en bij Piet Maas zochten we die verder uit en dan werden ze gedistribueerd. Ik moest ze dan wegbrengen omdat ik koerier was."

De taak van Peet van Tiggelen bij de distributie bestond dus uit het weghalen van bonnen. In die tijd hield de distributie nog zittingen in Moerstraten, Heerle en Wouwse Plantage. Met de fiets gingen de mensen van het distributiekantoor naar die dorpen toe. De bonnen hadden ze achterop de bagagedrager.

"De mensen kwamen dan in de parochiehuizen de bonnen afhalen. Maar altijd waren we wel iets kwijt. Op Wouwse Plantage hadden we een keer kolenkaarten

uitgedeeld. Kolenkaarten werden tijdens een speciale uitdeling verstrekt. We hadden er zeker 500 bij. Er kwamen die middag maar weinig mensen. Om vier uur reden we naar huis. Het distributiekantoor was gevestigd in de voorkamer van het huis van Kees Bakx waar nu Poppelientje zit. Toen we daar aankwamen bleek dat ik al mijn bonnen kwijt was. Die had ik nu eens niet weggehaald, maar ik was ze werkelijk verloren.

Leo van Ginderen was al helemaal in paniek. "Als dat uitkomt, dan sluiten ze ons levenslang op," zei hij. Voor mij was het niet zo moeilijk, want ik wist al een onderduikadres.

Opeens komt er vrouw aan, de vrouw van Willem Poldermans, meen ik. Ze kwam het hele pak bonnen brengen. "Als het er een paar geweest waren, was ik niet gekomen, maar nu is het zo'n groot pak, dat ik het maar terugbreng," zei ze. Wij opgelucht. Ze had ze net over de overweg gevonden, daar waren ze van de fiets gevallen."

Held

Als het gesprek op helden komt, zegt Peet van Tiggelen dat Piet Maas een held was, maar ook Jan Jacobs noemt hij een grote held. Van hem weet hij een aantal aardige details te vertellen.

"Jan stond op de Markt bij Leon Rampaart voor de deur bij hotel de Kroon. Iedere keer als er een Duitse officier langs kwam, spuugde hij op de grond.

Toen kwam een zeker officier Bachmann, die in het huis ingekwartierd zat waar nu de familie Vermunt in de Nieuwstraat woont bij Pol de Jong. Hij kwam vertellen dat er altijd zo'n vent op de Markt stond en die tuft steeds op de grond als de officieren voorbij kwamen.

De Jong zei dat hij die niet kende. Hij liet mij komen en vroeg of ik Jan Jacobs kende en waarom hij steeds op de grond spuugde Ik zeg: "Die is niet goed snik." Had ik iets anders gezegd, dan was hij naar het kamp gegaan. Voor de burgemeester en Bachmann was dat een goede verklaring."

Jan Jacobs wilde ook een poging ondernemen om de lonten van de springstof van de toren door te snijden. Overal zat al trotyl aan de toren. Toen Peet van Tiggelen met wat mannen onder wie ook Jan Jacobs met de pastoor stonden te praten, had Jan de opmerking gemaakt dat hij de springstof er 's avonds af zou halen. De pastoor verbood dat, omdat die de volgende dag naar Kruisland zou gaan om aan de commandant te vragen om de toren niet op te blazen.

De andere dag zei pastoor Wolters dat er niets aan te doen: "De toren gaat er aan." Jan Jacobs zei nogmaals dat hij de trotyl eraf zou halen, maar pastoor Wolters wilde dat beslist niet hebben. De pastoor zei dat er niet 15 of 20 onschuldige Wouwenaren moesten sterven voor de toren. Jan heeft het ook niet gedaan, maar als pastoor Wolters toestemming had gegeven, zou hij het gegarandeerd wel gedaan hebben.

Gedood

Tijdens de bevrijdingsactiviteiten liepen mensen verwondingen op en dat gebeurde ook met een zekere Schoonen uit de Dalstraat. Zijn arm werd er in Wouw afgeschoten. Dokter Voermans, die toen op de Markt woonde, verbond de man en zei dat die naar het ziekenhuis moest. De vraag was, wie gaat dat doen.

"De geallieerden schoten toen al dat het daverde. Jan Jacobs zei: "Zet hem maar achter op de fiets, dan breng ik hem wel weg." Hij is dwars door de linies met Schoonen achterop naar het ziekenhuis in Bergen op Zoom gereden."

Jan Jacobs kwam na deze heldendaad terug naar Wouw en hij moet ter hoogte van de beek geraakt zijn door scherven. Hij is nog bij dokter Maseland gekomen, die hem verbonden heeft. Hij wist toen ook nog bij zijn moeder in de Nieuwstraat te komen, maar is later op de dag in een naburige schuilkelder gestorven.

Jan Jacobs gaf zijn leven voor een ander. Dat zijn helden, niet degene die de bonnen weggehaald hebben zoals ik."

Opruimen

Na de bevrijding moest alle oorlogstuig opgeruimd worden. Piet van der Heijden met zijn vrachtwagen werd daar weer voor ingeschakeld. Het eerste werk was om de pantservuisten op te halen.

"We namen enkele NSB'ers mee en de hele vrachtwagen werd volgeladen, we laadden die zo vol alsof het suikerbieten waren. Vier man moest er bovenop gaan zitten om alles vast te houden. Zo kwamen we bij het Markiezenhof in Bergen op Zoom. Daar stonden twee man op wacht bij de poort. Toen ze ons met die wagen zagen, floten ze op een fluitje en als hazen verdwenen ze. Niemand was meer op de binnenplaats te zien. Langs een trapje gingen we een kelder binnen.

Daar kregen we van een officier op ons donder. We moesten als de weerga de stad uit, want als er iets zou gebeuren, vloog volgens hem half Bergen op Zoom de lucht in.

We wilden dat oorlogstuig ook niet mee terug naar Wouw nemen en daarom hebben we alles in de Zanderijen gekieperd. Het waren er misschien wel 300. Ze zitten er nog en ze zijn er wel tien keer geweest om te zoeken, maar er is nooit meer iets gevonden. Of ze onder een berg zand zitten, weet ik niet. Niemand ge-

*looft me als ik zeg dat ze er liggen, maar het is waar en
Piet van der Heijden kan het bevestigen."*

Verliezers

Aan het eind van zijn verhaal gaat Peet van Tiggelen op de filosofische toer. Volgens hem heeft een oorlog altijd twee verliezers en geen winnaar.

*"Je schiet mensen dood die je nog nooit gezien hebt.
Een oorlog is een verschrikking. Ik kan me voorstellen
dat er ergens een oorlog uit voortkomt. Armoede, daar
komt oorlog uit voort. Als je in armoede leeft, dan ben je
tot alles in staat. Maar ik zeg nogmaals, een oorlog
wordt niet gewonnen, die heeft alleen maar verliezers.
Het is een verschrikking zoveel mensen er gestorven
zijn.*

*Je moet je eens voorstellen wat het betekende voor de
geallieerden. Veel jongens hebben hun leven gegeven
voor ons, zonder dat ze ons kenden.*

*We moeten hier eigenlijk een les uit trekken. het mag
nooit meer oorlog worden, maar iedereen is het al weer
vergeten. Als het zo doorgaat komt er weer een herha-
ling van wat er gebeurd is."*

Wouw, 5 augustus 1995

